

OVER DE GEBOORTEPLAATS VAN REMB.
DODONAEUS.

DOOR

Dr. W. F. R. SURINGAR.

M. H.

Onlangs werd mij een der volksboekjes, uitgegeven door het Willemsfonds te Gent, toegezonden, hetgeen ik de eer heb, hier ter tafel te brengen, niet om u over deze u allen overbekende nationale Vereeniging in België en haar streven om verlichting en beschaving te verspreiden te onderhouden, maar wegens het in dat boekje behandelde onderwerp. Het is n°. 8 der reeks getiteld: Remberd Dodoens door A. de Cock, gemeente-onderwijzer te Denderleeuw, en geeft eene korte beschouwing van het leven en de werken van dezen bekenden Vader der Kruidkunde. Wij bezitten een veel uitvoeriger levensbeschrijving van Van Meerbeek: *Recherches sur la vie de R. Dodoens*, 1841, en het meeste dat de schrijver van het volksboekje mededeelt, is wel hieruit en uit de door de Heeren Dr. Ferd. van der Hoegen, Th. J. S. Arnold en R. van den Berghe uitgegeven *Bibliotheca Belgica* ontleend, en juist uit dit laatste werk de bijzonderheid, waarvan ik door het volksboekje kennis kreeg, en die betrekking heeft op de vermoedelijke geboorteplaats van Dodonaeus.

Men weet, dat hij afstamt van eene deftige Friesche familie,

en dat zijne onders — de vader was handelaar — aanvankelijk te Leeuwarden gevestigd, later naar Mechelen zijn verhuisd, waar Dodonaeus een groot gedeelte van zijn leven doorbracht, en, volgens algemeen heerschend gevoelen, ook geboren werd. Dit laatste is nu het punt in kwestie. Doch laat ik u de paar bladzijden uit het genoemde werkje in haar geheel mededeelen :

„Rembert Dodoens is afkomstig van eene deftige Friesche familie. Zijn oud-grootvader, Jarich Joenkes (of Joenkema) en zijn grootvader, Rembert Jarichsz. Joenkes (of Joenkema) waren beiden burgemeester, of liever *olderman* van Leeuwarden. De laatste had een zoon Dodo of Doede ¹⁾, en eene dochter, die met den burgemeester van Sneek in den echt trad. Uit dat huwelijk sproot eene dochter, Rixtia, die moeder werd van Joachim Hoppers of Hopperus, den secretaris van den Spaanschen koning Filips II.

De zoon, Dodo of Doede Rembertsz. Joenkes (of Joenkema), eerst als handelaar in zijne geboortestad gevestigd, kwam later het toenmaals zoo belangrijke Mechelen bewonen; dáar, in 1517, (zoo denkt men vrij algemeen) aanschouwde zijn zoon Rembert, de beroemde kruidkundige, het eerste levenslicht. Beide punten — het jaar en de plaats zijner geboorte — worden echter door de geleerde schrijvers der *Bibliotheca Belgica* ernstig in twijfel getrokken.

Terwijl men zich vroeger uitsluitend op het grafscript van Dodoens beriep, dat zijn zoon, te Leiden, op vaders zerk liet beitelen, steunen zij op anderen en vasteren grond, namelijk op 's mans portret, tijdens zijn leven en naar zijne persoonlijke inlichtingen vervaardigd, en hetwelk ons zijne beeltenis schenkt op 35-jarigen ouderdom. Daarom denken zij zijn geboortejaar in 1518 te moeten stellen, welk jaartal ook door den Leu-

1) Oud-Germaansche mansvoornaam, nog heden als zoodanig bij de Friezen in gebruik. (Joh. WINKLER. — *De Nederlandsche Geslachtsnamen*, blz. 71).

venschen hoogleeraar P. Castellanus (17^e eeuw) werd aangeduid.

Voor het bepalen van Dodoens' geboorteplaats zijn evenmin afdoende bewijzen voorhanden. Men geloofde, niet zonder reden, die eer aan Mechelen te mogen toekennen, dewijl de kruidkundige zich, in zijn eerste en laatste werk, als Mechelaar uitgeeft en zijn zoon hem, op de Leidsche graftombe, op dezelfde wijze betitelt; en bovendien, dewijl zulks met de eenparige getuigenis der tijdgenooten overeenstemt. Desniettegenstaande beweren sommigen dat Dodoens' ouders, bij zijne geboorte, nog te Leeuwarden verbleven, en eene ontdekking, onlangs in het inschrijvingsregister der Leuvensche hoogeschool gedaan, schijnt de twistzaak in dien zin te beslechten. Volgens eene aldaar gevonden aantekening, heeft de jonge Dodoens zich, den 9^{en} Augustus 1531, als leerling der *Alma Mater* laten opnemen en, vermoedelijk in tegenwoordigheid van getuigen, te dier gelegenheid verklaard geboortig te zijn van Leeuwarden. Deze verklaring acht de heer Van der Haeghen meer afdoende, en gewis niet ten onrechte, dan de bewijsgronden der tegenpartij Immers, dat de kruidkundige in later jaren zijne werken als Mechelaar onderteekent, zegt nog geenszins, dat hij Mechelen voor zijne geboorteplaats wil zien doorgaan, nademaal de schrijvers, in dergelijke aanduidingen, geen vasten regel volgen. Naast degenen, die hun geboortedorp of -stad vermelden, zijn er anderen, die b.v. de plaats van hunne herkomst of inwoning opgeven. De geschiedkundige Ant. Sanderus, ofschoon te Antwerpen geboren, noemt zich Gentenaar, terwijl P. P. Rubens en zijn broeder Filips, toevallig te Siegen ter wereld gekomen, als Antwerpenaars optreden. — Misschien is Dodoens eenige weken of dagen vóór het vertrek zijner ouders naar Mechelen te Leeuwarden geboren, wat hem in 1548, bij de uitgave van zijn eerste werk, natuurlijk niet beletten moest zich Mechelaar te betitelen, daar hij toen reeds 30 jaren Mechelen bewoonde, er als geneesheer gevestigd en tot stadsdokter bevorderd was.

Ziedaar de zeer verkorte bewijsvoering van de schrijvers der

Bibl. Belgica. Hieruit is min of meer af te leiden, dat Leeuwarden, eerder dan Mechelen, als de geboorteplaats van R. Dodoens moet beschouwd worden; opgelost is het vraagpunt echter niet, en de twijfel zal voortduren, zoolang men geen beslissender stukken dan gemeld inschrijvingsregister kan aan den dag brengen."

Het spreekt vanzelf, dat, wanneer er beslissender stukken ten gunste van Leeuwarden als geboorteplaats mochten aanwezig zijn, die in de eerste plaats te Leeuwarden moeten worden gezocht, en ik heb mij dus tot belangstellende personen aldaar gewend met het verzoek om, zoo mogelijk, na te gaan, of er in familie- of doopregisters iets van dien aard te vinden mocht zijn. Uitkomsten hieromtrent kan ik u natuurlijk nog niet mededeelen, omdat de zaak pas ter sprake is gebracht. Alleenlijk nog eene opmerking over een getuigenis van Suffridus Petrus in zijn werk: *de Scriptoribus Frisiae*, dat door Van Meerbeke wordt geciteerd (l. c. p. 6. noot) en als beslissend voor eene geboorte te Mechelen is aangemerkt. Hij zegt: „Rembertus Dodonaeus, origine Frisius, patria Mechlinientis fuit, quod negotiorum suorum gratia parentes ejus Frisii Mechliniae versati, filium illic sustulerunt". Dit „sustulerunt" drukt inderdaad oorspronkelijk eene handeling uit, die onmiddellijk na de geboorte plaats had, nl. het opnemen van het kind (van den grond, waar het werd nedergelegd) door den vader als teeken van erkenning. Maar waar het van beide ouders wordt gezegd, moet het reeds vanzelf in uitgebreider of gewijzigden zin worden opgevat. En het is dus de vraag, of het hier niet bedoeld is in den zin van „opvoeden", evenals het fransche „élever". Zoo ja, dan zou het getuigenis van Petrus, met dat van Dodonaeus zelf, eer voor eene geboorte in Leeuwarden spreken; in elk geval schijnt mij toe dat het daar niet tegen getuigt. Had de schrijver willen zeggen, dat het kind, na de verhuizing der ouders, te Mechelen geboren werd, dan had hij dit zeker wel wat eenvoudiger en duidelijker kunnen uitdrukken.

Mocht het onderzoek te Leeuwarden eenig licht in dezen geven, dan stel ik mij voor, dit nader aan u mede te deelen.

N A S C H R I F T.

Vóór het afdrukken van het vorenstaande ontving ik bericht van den heer J. C. SINGELS, Archivaris te Leeuwarden, dat in het Archief aldaar geen gegevens door hem gevonden zijn, die in deze kwestie zekerheid kunnen verschaffen, aangezien geen „uitgaans-boeken”, en geen doopboeken van vóór 1600 voorhanden zijn. Onder meer opgaven, o. a. van elders aanwezige bronnen, waaruit wellicht nog te putten zou zijn — welk alles hier niet in zijn geheel kan worden ingelascht — maakt hij opmerkzaam op een tweede passage in het geciteerde werk van SUFFRIDUS PETRUS, en wel in hetzelfde hoofdstuk, aldus luidende: „hic vir, quamquam neque natus, neque multum versatus esset in Frisia, ad miraculum tamen peritus erat rerum Frisiarum”; waaruit volgt, dat, wat hij ook met de uitdrukking „sustulerunt” hebbe bedoeld, deze schrijver positief van gevoelen was, dat Dodoens niet te Leeuwarden werd geboren.

De gelijktijdige inschrijving van Dodoens en een ander student in het Register van de Hoogeschool te Leuven, door Mr. Prosper Cuypers van Velthoven in de Rijks-Archieven te Brussel ontdekt, en die dus voor het oogenblik het eenige, maar gewichtige getuigenis blijft voor de geboorte te Leeuwarden, luidt aldus, onder dagteekening van 9 Augustus 1531:

„Rembertus Dodonis de Lewardia, filius Dionysii,

Cornelis Alman, de Mechlina, filius Henrici.

Pro istis duobus minoribus juravit Magister Lucas Neijt,” welke laatste dus, als getuige, de opgaaf van Dodoens bevestigt.
